

DAGENS FRÅGOR

Expropriationsförslaget och äganderätten. Bland de framstötter i socialistisk riktning, som under senare år gjorts, torde det förslag till nya expropriationsregler — vars behandling är föremål för artikeln »Politik eller juridik» i detta häfte — innebära en av de mest långtgående. En klassisk definition av äganderätten har varit, att den innebär en de enskildas i princip obegränsade förfoganderätt med inskränkningar, föranledda av det allmännas intresse. Nyligen har sagts, att äganderätten måhända i en framtid kommer att innebära inskränkningar, föranledda av den enskildes intressen, i det allmänna i princip obegränsade förfoganderätt. Det i våras framlagda förslaget tycks innebära ett steg på vägen dit.

Med hänsyn till förslagets vittgående principiella konsekvenser synes det befogat med ett par mera allmänna reflektioner om äganderättens funktion. Äganderätten är liksom alla andra rättigheter givetvis underkastad förändringar med hänsyn till det alltmer invecklade och av teknikens landvinningar präglade moderna samhället, men den grundläggande tanken måste från borgerlig synpunkt vara, att den skall vara så konstruerad att den kan utgöra en sporre till, en förutsättning för, fortsatt ekonomiskt framåtskridande. Förändrar man dess karaktär på ett sådant sätt, att människor icke ha intresse av att vidare utveckla och begagna den, då har man också borttagit denna sporre. Det föreliggande förslaget innebär, att den konkreta förfogandemöjligheten över jorden mycket starkt inskränkes. I realiteten synes det vara ett långt steg på vägen mot kollektivt och därför även fiktivt ägande.

För att äganderätten skall kunna fylla sin ovan i korthet skisserade funktion, måste den framför allt ha en viss fasthet. Därmed menas ingalunda, att den borde vara absolut. Det har den f. ö. aldrig varit. Men vid de nödvändiga reformerna av äganderättens innehåll måste man som huvudsynpunkt fasthålla vid, att äganderätten alljämt skall konstrueras så att den kan fylla sitt ändamål som sporre för det ekonomiska framåtskridandet. Det föreliggande förslaget innebär emellertid en stark uttunning av äganderätten, en uttunning som i största utsträckning, om förslaget genomföres, skulle komma att kringskära den enskildes rörelsefrihet och undergräva hans verksamhetslust.

Mot bakgrunden av ovanstående reflexioner må påpekas, att ett par av förslagets allvarligaste konsekvenser blir en stark sänkning av fastighetsvärdena och en utpräglad rättsosäkerhet.

Blotta antagandet av detta förslag skulle automatiskt medföra en sänkning av alla fastighetsvärden i ett vidsträckt område kring städer och tätbebyggda orter. I själva verket kan detta jämföras med en

ren konfiskation. Äganderätt i vedertagen bemärkelse skulle knappast längre existera i dessa områden, och det är sannolikt, att de enskilda i stor utsträckning över huvud taget skulle betagas lusten att »äga» mark inom dessa områden. Den private köparen kommer säkert att tveka länge, innan han anmäler sig som spekulant till fastigheter, över vilka ett dylikt expropriationshot vilar. Den härav automatiskt följande prissänkningen är så mycket allvarligare som stegringen av tomtvärdena under senare år knappast torde varit större än att den motsvarar penningvärdets försämring, om ens det.

Icke minst betänkligt är förslaget ur rättssäkerhetssynpunkt. Senare års lagstiftning har på många områden präglats av en påfallande löslighet i uttryckssätten och detsamma är fallet med det nu framlagda förslaget. Det har med all rätt påpekats, att denna tendens — tendensen att i stället för preciserade lagregler använda s. k. generalklausuler — i längden kan bli undergrävande för rättssäkerheten, emedan de lösliga uttryckssätten lätt leda till skiljaktig rättstillämpning hos olika myndigheter och domstolar. Spåren från andra länder förskräcka i detta avseende. Det behöver endast erinras om att det nazistiska Tyskland med förkärlek i sin lagstiftning använde ett genomförande av de föreslagna reglerna — såsom lagrådet framhållit — innebära att man utbytte »den lagstadgade tryggheten mot ett osäkerhetstillstånd, där den administrativa makten efter fritt skön samt på mer eller mindre svävande lämplighetsgrunder äger avgöra om den enskildes äganderätt — det må röra sig om större eller mindre jordbruk, större eller mindre bostads- eller andra fastigheter — skall utan tvingande skäl uppoftas».

Ur den här anlagda synpunkten bör även ett ord nämnas om förslaget att utesluta bestämmelsen om »full» ersättning. Departementschefen har här själv förklarat, att därmed icke skulle åsyftas ändring i den enligt gällande lag stadgade principen om ersättningen och dess storlek. Man kan då fråga sig, varför över huvud taget någon ändring skall behövas. Departementschefen synes vilja göra gällande, att större enhetlighet i rättstillämpningen skulle bli en följd av de nya bestämmelserna. Även beträffande denna fråga måste emellertid tvärtom lösligheten i uttryckssätten betonas. Vad menas t. ex. beträffande en sådan vara som jord med uttrycket »ortens pris»? Lagrådet har även framhållit, att den föreslagna bestämmelsen kunde framkalla föreställningen, att full gottgörelse ej längre skulle utgå. Otvivelaktigt är denna reflexion riktig och följaktligen skulle även denna nya formulering redan genom lagens antagande bidra till sänkningen av fastighetsvärdena och därmed till jordäganderättens uttunnande.

Hela lagförslaget är ett typiskt uttryck för de senaste årens tendens att socialisera på smygande bakvägar. Under sken av att vilja föra en bostadspolitik med socialreformatorisk prägel söker man på en omväg genomdriva den socialisering, som det just nu icke är opportunt att tala högt om. Det föreligger endast reella grunder för en sak i förslaget, nämligen att en kommun i undantagsfall bör ha möjlighet

att expropriera obebyggd eller glesbebyggd mark. Detta undantagsfall föreligger, när de enskilda på ett oansvarigt sätt hindra en kommuns naturliga utveckling, men någon utredning om att detta i större utsträckning skulle vara fallet har icke förebragts. Departementschefen talar någonstädes om »faktiska prismonopol» utan att dock prestera någon bevisning för att dylika i större utsträckning föreligga. Att på grundval av så lösliga antaganden göra så djupa ingripanden i ett av de för samhällsutvecklingen viktigaste rättsinstitut, äganderätten, kan icke bero på något annat än doktrinär socialiseringsönskan.

For- De senaste månadernas händelser i Kina ha inneburit en **mosa.** satt rad av militära framgångar för kommunisterna och dessutom en allt tydligare disintegration av vad som återstår av nationalistregeringen.

Efter övergången av Yangtsefloden och Nankings och Shanghais ockupering i slutet av maj fortsatte kommunisterna omedelbart sin marsch söderut, tydligen med Hunan provinsen och dess huvudstad Changsha som första mål. Den operationen lyckades utan större svårighet efter ett par månader, helt enkelt därför att de nationalistiska generaler, som fått till uppgift att försvara provinsen, gävo upp det hela utan strid, följande det exempel som givits dem av kolleger på många andra håll. Men den fortsatta framryckningen mot Kanton försvårades oerhört av den samtidigt inträffade översvämningen av Yangtse, vilken spolade bort hela risskörden i denna Kinas fruktbaraste provins. Man kan av denna anledning med säkerhet vänta sig en hungersnöd av stora mått under den kommande vintern i hela nedre Yangtsedalen, och den blir inte lätt att bekämpa för en regering, som tydligen gjort det fullständigt omöjligt för sig att kunna få någon slags hjälp från andra länder än Sovjet-Ryssland — och därifrån kan väl knappt något bistånd i större skala vara att vänta. Det problemet — det vill säga att under ett år föda en hungrande befolkning på kanske ett hundratal millioner i mellersta Kina — kommer antagligen att orsaka Kinas nya herrar mer huvudbry än att göra slut på vad som återstår av de nationalistiska arméerna.

Nu på hösten är väl den största översvämningen slut, och marschen mot Kanton har kunnat återtagas. Det rapporteras, att kommunisterna redan inträngt i Kuangtung-provinsen och där förenat sig med de många självständigt opererande guerillaband, som sedan länge funnits där. Det är föga troligt, att kommunisterna komma att möta något effektivt motstånd framför Kanton. Det blir nog den gamla historien, som upprepats så många gånger vid Mukden, Peiping, Nanking, Shanghai och andra mindre städer: den nationalistiske kommandanten förklarar, att han tänker försvara staden till sista man; så när det kommer till kritan, skjuts det litet, mest i luften, och sedan ger han upp staden »för att skona civilbefolkningen». Ansiktet är räddat, och då är allt som det skall vara. Att Kantons fall anses oundvikligt även av nationalistregeringen, bevisas kanske bäst av det fak-

tum, att huvudstaden återigen flyttats till Chungking, där den som bekant var under kriget mot japanerna.

När nu Kanton en gång faller, komma kommunisterna i omedelbar närhet av den brittiska kolonien Hongkong, och då är det tänkbart, att storpolitiska komplikationer uppstå. Själva staden Hongkong ligger på en liten ö, Victoria Island, vilken är skild från fastlandet av ett sund, som på det smalaste stället icke är mer än kanske en kilometer brett. För att strategiskt beskydda staden ingå i kolonien också en del andra öar och ett rätt stort område på fastlandet. Från att ha varit en obetydlig fiskarby har Hongkong under de litet mer än hundra år som det varit en brittisk koloni utvecklats till en av världshandelns mest betydande knutpunkter, och dess strategiska betydelse för det brittiska imperiet kan väl jämföras med Gibraltars eller Suezkanalens. Väl inseende den fara, som eventuellt skulle hota Hongkong genom en kommunistisk ockupation av Kanton, har den brittiska regeringen sedan flera månader, även med amerikansk hjälp och välsignelse, betydligt förstärkt Hongkongs försvar. Man har säkerligen icke glömt läxan från det sista världskriget, då japanerna utan svårighet intogo staden från landsidan utan att de stora kanonerna på sjöfronten kunde lossa ett skott till försvar. De kinesiska kommunisterna ha säkerligen ej tillräckligt med flyg och långskjutande artilleri för att effektivt kunna bombardera Hongkong; och som nu landfronten antagligen är mycket förstärkt, torde kolonien rent militärt sett vara väl skyddad. Vid ett eventuellt anfall kommer svårigheten att ligga i kontrollen av den kinesiska befolkningen, vilken under de senaste åren växt oerhört tack vare flyktingströmmen från de av kommunisterna ockuperade områdena. Det är givet, att bland dessa flyktingar förekomma ett stort antal kommunister, väl organiserade för sabotage och sådant. De brittiska myndigheterna i Malajstaterna tyckas på sista tiden ha med framgång undertryckt kommunistiska upprorsrörelser där, och man kan förmoda, att erfarenheterna därifrån komma väl till pass i Hongkong.

En annan kommunistarmé har ryckt fram i kustlandet söder om Shanghai och nu kommit långt in i Fukien-provinsen, där en front tycks ha etablerats norr om staden Amoy. Den ligger mitt emot den stora ön Formosa, vilken under det senaste året allt mer blivit ett centrum för den nationalistiska regeringens motstånd, och det är tydligt, att kommunisternas operation mot Amoy är riktad dit. Chiang Kai-sjeks sista åtgärder, innan han förra året abdikerade som president, gingo ut på att till Formosa, eller Taiwan som det heter på kinesiska och japanska, koncentrera så mycket han kunde av lojala och väl utbildade trupper, i första hand stora enheter av flyg och vad som fanns att tillgå av sjöstridskrafter. Han var dessutom klok nog att ta med sig den lilla återstoden av amerikanska pengar i statsbankerna, vilket naturligtvis betänkligt försvårade hans efterträdares försök att stabilisera den kinesiska valutan. Enligt en uppgift, som nyligen framkommit i den amerikanska senaten, lär han på detta sätt ha »approprierat» 138 millioner gulddollar, och det är ju dock en slant som räcker en stund. Under de senare åren var Taiwan vidare

en av de baser, där kinesiska trupper utbildades under amerikansk ledning, och även sedan amerikanerna lämnat, fanns där säkerligen en rätt stor kader av väl utbildade kinesiska officerare och trupper. Det är nu antagligen dessa, som sänts att möta kommunisterna vid Amoy, och det återstår att se, om deras moral kommer att hålla inför den allmänna epidem av defaitism, som tycks ha smittat nästan hela den nationalistiska arméen. De flottenheter, som stått till Chiangs förfogande, ha i alla händelser använts till att rätt effektivt blockera Shanghais hamn, vilket lett till protester från utländska makter.

På tal om Taiwan och dess användning som bas för en motståndsrörelse emot en inkräktare på fastlandet är det av intresse att erinra sig, att det därvidlag existerar ett historiskt precedensfall, som i många avseenden är fullt parallellt med det nuvarande. När mandsjurerna på 1640-talet översvämmade Kina och bortdrev den härskande Ming-dynastien, fanns det en kinesisk general vid namn Cheng Ch'eng Kung (bättre känd under namnet »sjörövaren Koxinga»), som bortdriven av övermakten på fastlandet inskeppade sig med en armé på 20,000 man och landade på Taiwan för att därifrån i lugn och ro kunna förbereda återinsättandet av den gamla dynastien. Där träffade han emellertid på både holländare och spanjorer, som satt sig fast på ön och börjat att »kolonisera» den. Dessa inkräktare lyckades han att driva bort, och han upprättade ett självständigt rike, vilket han av allt att döma regerade på ett utmärkt sätt ända till sin död. Men någon expedition till fastlandet blev det aldrig av, och det blir det väl näppeligen för Chiang Kai-sjek heller. Tack vare kommunisternas saknad av flyg och flotta kan han nog hålla sig kvar på ön, så länge de 138 miljonerna räcka. Sedan beror det på om USA trots harmen över de i Kina bortkastade två miljarderna, vilket nyligen avslöjats i en vit bok utgiven av State Department, anser det nödvändigt att fortsätta hjälpen till det icke-kommunistiska Kina. Senatens sammansatta utrikes- och försvarsutskott har emellertid enats om att föreslå att kongressen för militär hjälp till utlandet skall anslå en totalsumma på 1,314,010,000 dollar och av denna lära 75 millioner avses för Kina och »angränsande områden». Hur dessa medel skola användas lämnas på vissa villkor åt presidenten att bestämma. Förslaget väntas gå igenom inom den närmaste framtiden. Men det återstår att se om beslutet icke kommer för sent. Den ursprunglige förslagsställaren, amiral Badger, har yttrat att han anser den jämförelsevis obetydliga summan tillräcklig för närvarande, och att de anti-kommunistiska elementen i Kina äro i behov icke så mycket av materiell hjälp, som av moralisk. Han förefaller med sitt förslag i första hand ha tänkt på Taiwans strategiska betydelse för den amerikanska flottans hegemoni i Stilla havet, och har tydligen velat hindra, att ön kommer under kommunistiskt, d. v. s. ryskt välde. Det enklaste vore ju att helt enkelt ockupera ön med amerikanska styrkor och helt negligera Chiang Kai-sjeks närvaro. Man har påpekat, att detta skulle kunna gå utan att officiellt på något sätt våldföra sig på Kinas suveränitet, därför att någon fred med Japan ännu icke har slutits. Taiwan tillhör alltså fortfarande detta land, ehuru Kina efter vapen-

stilleståndet temporärt tillåtits att ockupera ön. Den japanska regeringen, det vill säga numera Mac Arthur, kan därför med tillstånd av USA åter tillåtas att ta hand om Taiwan. Detta är måhända diplomatiska hårklyverier utan all praktisk betydelse, men det är givet att något slags officiell förklaring måste ges, om amerikanerna vilja effektivt hindra kommunisterna från att ockupera ön. Man har tydligen — och det med full rätt — tappat allt förtroende till Chiang Kai-sjek och hans anhang, både till hans militära kapacitet och i all synnerhet till hans förmåga att ärligt sköta pengar.

Det finns emellertid fortfarande en del av den nationalistiska kinesiska armén, som icke är demoraliserad och som kan väntas kämpa för sitt oberoende, om den bara får tillräcklig hjälp med vapen och annat. Det är de styrkor, som kommenderas av de muhammedanska generalerna i nordvästra Kina, Ma Pu-fang i Chinghai och Ma Hung-kuei i Ninghsia. Dessa två ha i många år synnerligen effektivt regerat sina vidsträckta men glest befolkade provinser. Befolkningen är en blandras mellan kineser och turkmener, samtliga muhammedaner, och tydligen icke alls smittad av något slags kommunism. Under inbördeskriget ha generalerna hållit sig neutrala, trots många påtryckningar från regeringen, men de ha samtidigt med en högst effektiv gränsbevakning hindrat all infiltration av kommunisterna i sina provinser. Men när stora kommuniststyrkor ockuperade Shensi-provinsen och dess huvudstad Sian, blev grannskapet litet för obehagligt, och Ma Pu-fang lät sig av regeringen utnämnas till överbefälhavare för trupperna i Kansu, Chinghai, Ninghsia och Sinkiang med huvudkvarter i Lanchow i södra Kansu. Men när han så skulle få hjälp av regeringen i Kanton med vapen och annat, fick han nog ingenting. Vad som sedan hänt därborta, är höljt i dunkel. Det har rapporterats, att kommunisterna intagit Lanchow och även fortsatt västerut mot Szechuan-provinsen, men detta har icke än bekräftats. I alla händelser är säkerligen Ma Pu-fangs armé en fullt krigsduglig styrka, som är betydligt bättre värd att få militär hjälp från Amerika än återstoderna av Chiang Kai-sjeks helt demoraliserade trupper.

På allra sista tiden har än en händelse inträffat, som än mer försvårat dennes försök att åter etablera regeringen i Chungking. En dag fick man läsa i tidningarna, att guvernören i Yunnan, general Lu Han, förklarat sig oberoende av regeringen i Chungking, men nästa dag stod detta dementerat och han uppgavs i stället konferera med Chiang Kai-sjek där. Detta hindrade inte, att man tredje dagen fick läsa, att det stora flygfältet i Kunming, Yunnans huvudstad, var i kommunisternas händer. Vad som är sant av allt detta är obekant, men man torde inte gissa så fel om man antar, att Lu Han gör vad han kan för att vända kappan efter vinden, när tiden kommer, och åstadkomma något slags förståelse med kommunisterna, mest för att rädda sitt eget skinn. En eventuell förlust av det stora flygfältet vid Kunming skulle i alla händelser nästan omöjliggöra all hjälp till de muhammedanska generalerna i nordväst, om den nu någonsin kommer i gång.

Av allt detta torde ha framgått, att det endast är en tidsfråga för

kommunisterna att ockupera hela Kina, kanske med undantag av de nordvästra provinserna och Taiwan. Om USA:s utrikesledning vill försöka att stoppa denna flodvåg, återstår näppeligen något annat än direkt militär intervention med amerikanska trupper, och en sådan skulle väl medföra alltför betänkliga komplikationer med Sovjet-Ryssland.

1945 års försäkringsutredning. Sedan omkring ett och ett halvt decennium har svenskt försäkringsväsende varit en av de grenar i vårt näringsliv, som stått i den offentliga kritikens och debattens brännpunkt. Redan 1937 tillsattes en försäkringsutredning, som emellertid liksom vissa andra kommittéutredningar avlystes när kriget bröt ut. Sedan någon tid gått och de inrikespolitiska problemen åter trädde mera i förgrunden, tillsattes år 1942 en ny utredning, som fick till huvudsaklig uppgift att syssla med livförsäkring men också med frågor av mera allmän natur, såsom frågan om koncessionstvång, försäkringstagareinflytandet i de ömsesidiga bolagen m. m. Som följd av denna utrednings förslag, vilka behandlades av 1948 års riksdag, tillkom så den nu gällande 1948 års lag om försäkringsrörelse, vilken alltså ersatte den tidigare lagen av 1917. Den nya, nu gällande lagen innehåller vissa nyheter främst i fråga om livförsäkringsrörelsen. På livförsäkringens område införes den s. k. skälighetsprincipen. Principen innebär, att premierna väl skola vara tilltagna med en betryggande marginal men å andra sidan icke få sättas högre än att de innebära en skälig ersättning för de förmåner försäkringen medför. Vidare skall överskottet på rörelsen fördelas mellan försäkringstagarna på skäligt sätt. Skälighetsprincipens tillämpning skall kontrolleras av försäkringsinspektionen. Vidare vidgas inspektionens tillsyn därigenom att inspektionen regelmässigt skall utse en egen revisor i varje försäkringsbolag. För denna revisor skall försäkringsinspektionen utfärda en särskild instruktion och revisorn har å sin sida skyldighet att avge rapport till tillsynsmyndigheten. Vidare införes genom den nya lagen koncessionstvång på försäkringsområdet. Enligt lagen erfordras för koncession att den tillämnade rörelsen är behövlig och även eljest ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. De existerande försäkringsföretagen skola söka ny koncession men inspektionens prövning skall här icke ske ur behovssynpunkt. Detta torde innebära, att de existerande företagen få fortsätta med sin verksamhet och behovssynpunkten komma att gälla främst nya företag. Det är försäkringsinspektionens uppgift att hålla en fortlöpande uppsikt över företagen och på så sätt tillse att de krav, som uppställts vid koncessionsprövningen, alljämt äro uppfyllda. Vidare skall inspektionen tillse, att försäkringstagarnas inflytande i ömsesidiga bolag är genom lämpliga representativa anordningar tryggt. För att tillgodose kraven på insyn och publicitet bestämmes slutligen, att försäkringsföretagen skola framlägga offentlig koncernredovisning.

Den nya lagen innebär alltså en i vissa avseenden ökad kontroll

från det allmännas sida och vidgade möjligheter till insyn från försäkringstagarnas.

När kriget nalkades sitt slut och de utrikespolitiska riskerna för Sveriges del syntes minskade, skärptes de inrikespolitiska motsättningarna alltmer. Från socialdemokratiens sida förelåg ett efterkrigsprogram, vari bland annat krävdes försäkringsväsendets överförande i statlig regi. Redan innan samlingsregeringen sprängdes, framfördes i riksdagen våren 1945 ett flertal motioner, som i högre eller mindre grad syftade till en socialisering av skilda avsnitt av vårt ekonomiska liv. Även försäkringsväsendet blev föremål för sådana motioner från både socialdemokratisk och kommunistisk sida. Slutresultatet i riksdagen blev att densamma under borgerligt motstånd begärde en ny utredning om försäkringsväsendet. Hösten 1945 tillsattes av regeringen den nya utredningen. Utredningen fick en rent politisk och parlamentarisk sammansättning. Den består av en kommunist, tre socialdemokrater, en folkpartist, en bondeförbundare och en högerman. Såsom ordförande har fungerat en av de socialdemokratiska ledamöterna, under större delen av utredningstiden direktör Valter Åman, vilken för övrigt med stor saklighet lett arbetet. Till utredningens förfogande har vidare stått en sekreterare med en biträdande sekreterare vid sin sida, och två experter från försäkringsinspektionen — en för livförsäkring och en för sakförsäkring.

Enligt de direktiv, som av dåvarande handelsministern Myrdal utfärdades för utredningen, uppdrogs åt denna att undersöka alla tänkbara alternativ för det svenska försäkringsväsendets framtida gestaltning, från det rena förstatligandet till bibehållande av den nuvarande ordningen. Med stor tillfredsställelse kunde man alltså konstatera att utredningens arbete skulle vara förutsättningslöst.

Efter nära fyra års arbete har utredningen nu fullgjort de mest omfattande av de uppgifter, som enligt direktiven ålades den. Det utredningsresultat, som för kort tid sedan publicerats, föreligger i två delar. Den första delen innehåller ett principbetänkande om försäkringsväsendet. De ståndpunkter, som i denna del återfinnas, omfattas enhälligt av utredningens samtliga ledamöter från kommunist till högerman. Den andra delen innehåller utredningens förslag rörande organisationen av svensk trafik- och motorfordonsförsäkring. Bakom detta förslag står en majoritet, bestående av den kommunistiske ledamoten och de tre socialdemokraterna, medan de borgerliga representanterna i utredningen reserverat sig.

I den principiella delen av betänkandet framhåller utredningen, att den enligt direktiven övervägt, huruvida obligatorisk försäkring bör införas även på andra områden än där så hittills skett. Utredningen har emellertid stannat för att icke föreslå sådana åtgärder. Särskilt har utredningen i detta sammanhang uppehållit sig vid ansvarighetsförsäkringen. Man påpekar det otillfredsställande i att en skadelidandes möjlighet att erhålla ersättning är beroende av om den skadevällande har råd att betala eller icke eller om han har försäkring eller icke. Förvisso sätter här utredningen fingret på en öm punkt. Utredningen är väl medveten om att starka motiv tala för en obligatorisk

ansvarighetsförsäkring. Praktiska svårigheter ställa sig emellertid i vägen och utredningen framför här det projektet, att staten skulle svara för skador överstigande en viss gräns, diskussionsvis angiven till 1000 kronor. Utredningens avsikt är här givetvis att motverka följderna av svårare skadefall. Då det här icke är fråga om en försäkring i verklig mening utan om en anordning, som skulle bekostas av skattemedel, har försäkringsutredningen icke ansett sig ha kompetens att framföra konkreta förslag utan endast ange vissa riktlinjer, som den tänkt sig. Utredningen anser med hänsyn härtill, att denna fråga fortsättningsvis bör undersökas av särskilda sakkunniga.

Försäkringsutredningen framhåller såsom något mycket väsentligt, att ett demokratiskt inflytande tryggas inom försäkringsväsendet. Därmed avses dels att försäkringstagarna få garantier för att deras berättigade krav på medinflytande bli tillgodosedda, dels att samhället får ökade möjligheter till insyn och kontroll över verksamheten. Vid sina överväganden av de olika alternativ som härvid stå till buds — exempelvis ett överförande av försäkringsverksamheten i samhällets regi — har utredningen kommit till den slutsatsen, att detta demokratiska mål kan nås i stort sett inom den nuvarande företagsstrukturens ram. Därmed har alltså utredningen tagit sin ståndpunkt i fråga om de olika alternativ som antytts i direktiven. Undantag utgör trafikförsäkringen, varom mera i fortsättningen.

Utredningen anser att den ömsesidiga typen bör givas företräde vid nybildningar av företag utom i de fall då det är uppenbart att aktiebolagstypen är den lämpligaste. Detta senare gäller främst mera riskbetonad verksamhet såsom sjö-, flyg- och industribrandförsäkring, där tillskott av riskvilligt kapital utifrån kan anses särskilt påkallat. Likaså synes det utredningen att företräde bör givas åt aktiebolagstypen när det gäller återförsäkringsverksamhet. Däremot, säger utredningen, är särskilt livförsäkringsverksamheten bäst förenlig med ömsesidighetens idé.

Utredningen anser det vara en angelägen sak att försäkringstagarna även inom aktiebolagen beredas möjlighet att göra sitt inflytande gällande. Försäkringstagarna, säger utredningen, böra få tillfälle att genom representation i styrelsen delta i skötseln av även dessa bolags verksamhet. En lämplig anordning bör här vidtagas för försäkringstagarnas representation. Där så ej av praktiska eller andra skäl (exempelvis ekonomiska) låter sig göra, bör Kungl. Maj:t äga rätt att utse en styrelseledamot, som då skall företräda försäkringstagarnas intressen. Detsamma bör gälla om ett ömsesidigt bolag ej lyckas åstadkomma en ur tillsynsmyndighetens synpunkt tillfredsställande representation för försäkringstagarna.

Under den allmänna debatten har ofta gjorts gällande, att antalet företagsenheter på den svenska försäkringsmarknaden varit för stort. Man har på sina håll ansett, att här föreligger en s. k. »överdimensionering». I linje med 1942 års utredning framhåller även 1945 års utredning att en minskning av antalet företagsenheter bör eftersträvas. Det tillägges dock att så bör ske »i den utsträckning detta är önskvärt med hänsyn till en sund utveckling och marknadens behov.» Emeller-

tid föreslår man inga tvångsåtgärder i detta avseende. I stället överlämnar man åt det enskilda försäkringsväsendet att på frivillighetens väg fortsätta den utveckling, som inletts. Man tillägger, att detta bör ske i samråd med försäkringsinspektionen.

Det kan otvivelaktigt ifrågasättas om icke fusionerings- och centraliseringssträvandena inom svenskt försäkringsväsende snarare fortskridit för snabbt än för långsamt. Det synes som om här förekommit en underskattning av de små företagens betydelse. Att så att säga på konstlad väg, under statsmakternas tryck, åstadkomma fusioneringar, har sina risker. Utvecklingen har icke sagt sitt sista ord på detta område lika litet som på andra och försävt man överhuvud tror på ett framåtskridande och icke tänker sig ett stagnerande tillstånd, måste man erkänna de små företagens betydelse. Man får hoppas att »samrådet» mellan tillsynsmyndigheten och bolagen kommer att ta vederbörlig hänsyn till dessa synpunkter.

1945 års försäkringsutredning föreslår, att den s. k. skälighetsprincipen införes även på sakförsäkringens område. Inom livförsäkringen är det möjligt att tillämpa denna princip genom vinsttilldelning eller s. k. premieåterbäring. Samma möjlighet föreligger icke inom brand- och annan sakförsäkring. Detta skulle medföra alltför stora kostnader. Alltså blir det nödvändigt att tillgodose den s. k. skälighetsprincipen redan vid bestämmandet av premierna. De olika företagen lämnas en vidsträckt frihet vid premiesättningen. Men det tillkommer försäkringsinspektionen att tillse att dessa premier verkligen äro »skäliga». Hur skall nu detta ske? Jo, genom en efterkontroll från försäkringsinspektionens sida. För att möjliggöra denna kontroll skola försäkringsföretagen vara skyldiga tillhandahålla det statistiska material, som är erforderligt för en bedömning av premiens »skälighet». Man ålägger därvid icke bolagen att lämna detaljerat statistiskt material. Vad man i första hand syftar till är ett material efter grova och enkla schemata, som ger tillsynsmyndigheten ledning vid bedömandet av skäligheten av ett bolags premiepolitik. Så småningom räknar man emellertid med att nå dithän, att man med någotsånär säkerhet kan bedöma den s. k. riskpremien, d. v. s. kostnaden för uppkommande skador, medan konkurrensen främst kommer att avse storleken av förvaltningskostnader och vinstmarginaler.

I samband med skälighetsprincipen säges det klart ifrån att hinder icke skall möta för ett väl konsoliderat bolag att frivilligt utnyttja sin samlade förmögenhet för att hålla låga premier, ja, även för att tillhandahålla försäkringar till *underpris*, under förutsättning, nämligen att man i längden kan räkna med att hålla detta pris. Här håller man alltså — så som sig bör — vägen öppen för väl konsoliderade bolag att bereda sina försäkringstagare de förmåner, som bolagets ekonomiska ställning möjliggör.

Försäkringsbolagen förvalta en ganska väsentlig del av landets sparkapital. Det är därför naturligt att frågan om bolagens kapitalplacering intagit en viktig plats i försäkringsutredningens diskussioner. Utredningen fastslår, att bolagen böra placera sitt kapital med det målet för ögonen att största möjliga fördel utvinnes för försäk-

ringstagarna. Utredningen fastslår, kan man säga, den tesen, att det är lika förkastligt att här på försäkringstagarnas bekostnad gynna enskilda intressen som att gynna statliga. Försäkringskapitalet får varken tjäna som medel för enskilda att tillgodose sina syftemål eller som medel för staten att nå sina syftemål. Skall staten skaffa sig merinkomster, säger utredningen, så får detta icke ske genom att ålägga dem ökade bördor, som varit ansvarskännande nog att skaffa sig ett visst mått av försäkringsskydd; samhällets utgifter skola bestridas via de allmänna skatteskalorna och icke genom merbeskattning av dem som tecknat försäkringar.

När det gäller kapitalplaceringsfrågan har utredningen gjort ett uttalande som här ordagrant bör återges, därför att i ett referat nyanserna lätt gå förlorade. Utredningen säger:

»Vid en genomgång av förteckningar över försäkringsföretagens styrelseledamöter har det icke kunnat undgå utredningen att enstaka företag i övervägande grad rekryterat sina styrelseledamöter ur kretsar, vilka äro engagerade inom stora delar av vår finansvärld i övrigt och samtidigt inbördes i hög grad samarbeta i styrelser utanför försäkringsföretagen. Härigenom har otvivelaktigt en ytterligare koncentration av enskildas ekonomiska inflytande inom näringslivet ägt rum. Vad här sagts, gäller främst vissa företag, där försäkringstagarna hittills icke tillförsäkrats något inflytande i ledningen. Det må här erinras om att, särskilt vad livförsäkringsaktiebolagen angår, försäkringstagarna tillhöriga fonder och övriga medel äro mångfaldigt större än aktiekapitalet. Utredningen vill emellertid i detta sammanhang vitsorda, att det är ett legitimt intresse för försäkringsföretagen att med sina styrelser införliva personer, vilka äga värdefull sakkunskap från de områden, inom vilka försäkringsverksamheten utövas, exempelvis industrien, liksom också personer, vilka på grund av sin ställning kunna göra företagen värdefulla tjänster i fråga om råd i finansfrågor och även i fråga om fördelaktiga kapitalplaceringar. Såsom i annat sammanhang närmare angivits anser utredningen dock önskvärt, att styrelserna framdeles även där så hittills icke i tillräcklig grad varit fallet komma att representera ett relativt brett underlag av försäkringstagare.»

I fråga om utformningen av trafik- och automobilförsäkringen har utredningen, som tidigare antytts, icke kunnat enas. Majoriteten föreslår ett trafikförsäkringsmonopol. Det föreslagna monopolföretaget vill man giva det ömsesidiga bolagets form. Motorfordonsägarna skola — genom sina organisationer — kunna utse ett visst antal ledamöter av bolagsstämman, dock understigande 50 %. Något över hälften av bolagsstämmans ledamöter skola utses av regeringen. Vidare skall Kungl. Maj:t utse ordförande och vice ordförande i monopolbolagets styrelse. Det föreslagna bolaget skall, som sagt, ha ensamrätt att driva trafikförsäkring; det skall emellertid även ha möjlighet att driva frivillig motorfordonsförsäkring, men utan att på detta område ha monopolställning.

Med stort intresse motser man nu vad Sveriges motormän ha att

säga om detta monopolförslag. Utredningens förslag har nämligen blivit remitterat till ett flertal motororganisationer.

Utredningen har dryftat den obligatoriska olycksfallsförsäkringen, som nu bedrivs av Riksförsäkringsanstalten och ett antal särskilt för denna verksamhet inrättade ömsesidiga bolag. Utredningen har emellertid icke på detta stadium velat uttala sig om den lämpligaste organisationsformen, när det gäller detta för svenskt arbetsliv så betydelsefulla försäkringsområde. Ett fortsatt utredningsarbete bör här äga rum. Försäkringsutredningen vill icke undandraga sig denna uppgift, men hemställer om att representanter för arbetsmarknadens partsorganisationer liksom expertis beträffande arbetarskyddsfrågor skola beredas tillfälle att deltaga i det fortsatta utredningsarbetet.

De betänkanden, som framlagts av 1945 års försäkringsutredning, äro nu utsända på remiss till olika enskilda och officiella instanser. Det är att förmoda, att Kungl. Maj:t för nästkommande riksdag framlägger förslag i ärendet. Man må uttala den förhoppningen, att riksdagen skall avgöra denna fråga i samma objektiva anda, som präglat den utredande instansens arbete.

Med undantag för trafikförsäkringen är alltså 1945 års försäkringsutredning enhällig i sitt ståndpunktstagande. Detta måste hälsas som ett glädjande tecken i vårt politiska liv. Hur starka de partipolitiska motsättningarna än äro, finnas dock möjligheter att med god vilja överbrygga dem. Försäkringsutredningens arbetsresultat visar detta. Från alla håll inom utredningen har man ärligt strävat att nå fram till ett samhällsgagnande resultat. Man har sökt finna en samförståndslösning, för vilken om möjligt alla kunna ta ansvaret. Detta är ju ock det mål, vartill all politisk verksamhet bör syfta.

Läget i Finland. När efter riksdagsvalen sommaren 1948 en ny finländsk regering skulle bildas, utgick man i allmänhet från att riket vore bäst betjänt av en koalitionsregering bestående av representanter för samma grupper som den föregående regeringen, d. v. s. de båda arbetarpartierna samt agrarer och svenskar. Folkdemokraternas nederlag i valen betingade emellertid en betydlig minskning av deras andel i regeringsmakten. Däremot var man även på borgerligt håll beredd att fortfarande giva vänsterpartierna majoritet i regeringen, trots att den borgerliga övervikten i riksdagen genom valen avsevärt ökats. Det var dessa linjer herr Fagerholm följde vid sina försök att bilda en koalitionsregering. Men då kommunisterna trots valnederlaget envist fasthöll vid sin oproportionerligt stora andel i regeringsansvaret, kastade herr Fagerholm helt om och bildade snabbt en socialdemokratisk enpartiregering. För att understryka regeringens avsikt att fortsätta sin föregångares utrikespolitik, speciellt gentemot Sovjetunionen, kvarstod herr Enckell på utrikesministerposten.

Strikta parlamentariska regler följde denna regeringsbildning icke. Riksdagen har en klart borgerlig majoritet med agrarpartiet som det största. Ensamma bildar socialdemokraterna endast något över

en fjärdedel av hela riksdagen. Men i sak startade herr Fagerholm icke utan goda chanser. För socialdemokraterna var för ögonblicket kampen mot kommunisterna det väsentliga, och på denna front kunde regeringen påräkna oreserverat borgerligt stöd. Om nödvändigheten av att radikalt göra slut på det folkdemokratiska polisväldet och om utrikespolitiken förefanns ingen oenighet mellan borgare och socialdemokrater. Vad åter ekonomiska och sociala frågor vidkommer måste herr Fagerholm skrinlägga alla planer på socialdemokratiskt partibetonade åtgärder och nöja sig med en sådan politik, som kunde påräkna borgerligt stöd. Det är också efter dessa linjer regeringspolitiken sköts under de fjorton månader som förflutit sedan regeringen Fagerholms tillkomst.

De medborgerliga rättigheterna enligt regeringsformen har återställt och statspolisen upplösts samt ersatts med en politiskt neutral »skyddspolis». Landets befolkning har återfått känslan av trygghet till liv och egendom. Vad regeringen Fagerholm i detta avseende utfört hade emellertid varje regering oberoende av partifärg varit tvungen till, därtill var riksdag och folk alltför trötta på herr Leinos polisstat. Men erkänsla förtjänar den socialdemokratiska regeringen för sitt resoluta sätt att lösa dessa problem.

Kommunisternas uteslutande från regeringsdeltagandet, upprensningen hos polisen och återställandet av den västerländska rättsordningen utlöste våldsamma protester från den yttersta vänsterns sida. I dessa förenade sig snart Sovjetunionens radio och tidningspress. Under hela hösten 1948 var herr Fagerholm och hans regering utsatta för en stark propagandakampanj från öster. Intressant är emellertid att notera att de officiella relationerna mellan Sovjet och Finland icke syntes påverkas av detta förhållande. Politiska, diplomatiska och ekonomiska förhandlingar fördes fortfarande i den bästa atmosfär och uppkomna problem löstes på saklig grund. En viss uppmärksamhet väckte det att general Savonjenkov, Sovjetunionens sändebud i Helsingfors, lämnade landet och blev borta under flera månader. Man frågade sig huruvida den sjukdom, som härvid åberopades, var verklig eller diplomatisk. Men herr Savonjenkov återvände under vintern och intet tvivel råder om att han verkligen varit allvarligt sjuk.

Kommunisternas och den ryska radions och pressens propagandakampanj mot herr Fagerholms regering utgjorde ett hinder för förverkligande av planer, vilka redan från tidpunkten för regeringens bildande rätt allmänt omfattats och även favoriserats av herr Fagerholm, nämligen att regeringsbasen borde utvidgas till att omfatta utom socialdemokraterna även den borgerliga centern, närmast agrarer och svenskar. Inom socialdemokraternas yngre falang, som småningom tagit ledning, var man emellertid icke intresserad av en sådan utveckling, och man kunde åberopa sovjetpropagandan som skäl för sitt motstånd, en regeringsomställning skulle, sade man, få sken av att företagas på order från utländsk makt.

På det ekonomiska området har herr Fagerholm under sitt första regeringsår seglat i medvind. En överraskande snabb förbättring har

satt sin prägel på livet i Finland. Orsakerna härtill är uppenbara, främst de goda priserna på skogsindustrins produkter, som bildar över 90 % av Finlands export, därefter minskningen av krigsskadeståndet, slutförändringen av Lapplands återuppbyggande och den förflyttade befolkningens småningom skeende inpassande i samhällsmaskineriet. När minskningen av dollarinkomsterna genom cellulosaexportens svårigheter på den amerikanska marknaden hotade försörjningen med dollarvaror, och lån i denna valuta icke mera kunde påräknas, var det möjligt att till Sovjetunionen förlägga inköpen av en betydande del av de varor, som tidigare betalats med dollar.

Regeringen och främst folkförsörjningsminister Toivonen har i snabb takt och i vissa fall icke utan djärvhet avskaffat reglementeringen på det ena området efter det andra, genomgående med positivt resultat. Härigenom och genom att regeringen tagit realistiskt på de ekonomiska problemen samt avhållit sig från doktrinär socialdemokratisk politik har den tillvunnit sig erkännande från näringslivets sida.

Svårare har den däremot haft det med jordbrukets problem. I sin centerställning har agrarerna under hela Finlands självständighetstid varit vana att sitta i regeringen. Deras utslutande från regeringsansvaret har synbarligen känts mycket tungt och agrarerna har ställt sig i intensiv opposition till regeringen. Då dennas prispolitik i fråga om lantbruksprodukter självfallet icke kunnat helt tillgodose producenternas fordringar har en hård kamp uppstått. Det har också varit lantbrukets synpunkter som i första hand bestämt de tvenne parlamentariska offensiverna mot regeringen i februari och juni, vilka vardera gången resulterat i ytterst knapp seger för herr Fagerholm. Vid sidan av företrädare för lantbruksintresset, agrarerna, en del svenskar och några medlemmar av samlingspartiet, har folkdemokraterna röstat mot regeringen. I juni kom härtill en betydande opinion för att tiden borde anses vara inne för den borgerliga majoriteten i riksdagen att övertaga regeringsansvaret, vilket hade betytt en helt borgerlig regering. I sista stund tvekade emellertid de borgerliga icke-lantbrukarna för att lämna socialdemokraterna utanför regeringsansvaret.

Efter det kommunistiska nederlaget i riksdagsvalen har man tydligen på yttersta vänsterkanten haft svårt att samla sig till någon mera betydande aktion för återerövrande av makten. Under hösten 1948 kände kommunisterna regeringen på pulsen med en politisk strejk vid Arabia porslinsfabrik, men regeringen visade sig starkare än dess vedersakare. Det har upprepade gånger ryktats om en ny kommunistisk storoffensiv, men man fick vänta ända till augusti, innan denna sattes i gång. Under påståendet att levnadskostnaderna stigit, främst som en följd av sänkningen av den finska markens utländska värde i början på juli, startades på kommunistiskt initiativ en aktion för allmän löneförhöjning. Då levnadskostnaderna i verkligheten icke stigit och då en dylik löneförhöjning medfört en allvarlig rubbning i penningvärdet, ställde sig icke endast regeringen utan också fackföreningarnas centralförbunds socialdemokratiska ma-

joritet beslutsamt mot denna aktion. Kommunisterna gick emellertid till angrepp med strejker på de fackområden och i de lokala fackföreningar, där de hade majoritet. I Kemi uppstod ett mindre handgemäng mellan de strejkande och polis. Mycket snart visade det sig att aktionen skulle misslyckas, och slutresultatet blev att regeringen, den socialdemokratiska fackföreningsledningen och hela samhället vann en avgörande seger över kommunisterna.

Det hade talats om att regeringen Fagerholm skulle ombildas när riksdagen samlades i september. Kampen mot kommunisterna har emellertid i så hög grad stärkt regeringens ställning gentemot riksdagens borgerliga majoritet, att man knappast mera från dess sida kan vänta sig någon allvarigare aktion mot regeringen. Då ett åtminstone formellt regeringsskifte bör ske som en följd av det presidentval, vilket hålles i februari 1950, förefaller det nu som om regeringen Fagerholm skulle bliva i tillfälle att regera ända tills den nya presidenten tillträder sin post. Någon ändring kan knappast väntas i den allmänna politik som detta år följts och bakom vilken med undantag av yttersta vänstern står hela folket. Presidentvalet kommer väl icke heller att visa upp någon större oenighet. Det är ingen hemlighet att president Paasikivi kan räkna på en överväldigande majoritet, och knappast kan det heller tänkas att han skulle vägra att efterkomma folkets önskan att fortfarande få se honom i sin spets.

BOFORS
KVALITETSSTÅL

AKTIEBOLAGET BOFORS
BOFORS